

27) אמר לו רבי יוסי: וחלא כבר נאמר "אלף ב-טו עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא" שעשה משה, לא בפעם אחת כי אם ביום אחד, שהיתה אש של שמים ממחרת לאכול ובבית עולמים הוא אומר "ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים

שלמה את הרצפה כולה בקדושת מזבח להקטיר עליה²⁶) מפני שרבו עולות ושלמים שהקריבו לחנוכת המזבח, והיה המזבח קטן מהכיל את קרבנות אותו היום, זו דברי רבי יהודה.

בזה צריך דוקא שם מזבח, ולא מועיל מה שהמקום נתקדש להקטרה, ומשום כך כתב המקדש דוד שאפילו להתוס' שסוברים לקמן שמקום המזבח ראוי להקטרה כשנהרס המזבח, מכל מקום זהו דוקא להקטרת כשרין, שלזה א"צ מזבח, ודי במה שנתקדש המקום להקטיר שם, ולכולי עלמא נתקדש מקום המזבח להקטרה, אבל לפסולין צריך מזבח עם כל תנאיו, שיהיה שלם וכו', וכדבריהם יש לומר גם כן לענין הקטרת שאור ודבש, שצריך מזבח דוקא, וכמו שנאמר בהם "ואל המזבח לא יעלו".

ב', אין הרצפה כראשו של מזבח שדינו כצפון לשחיטת קדשי קדשים, כן כתב החזו"א [שם], שהרי לא מצינו בשום מקום שלרבי יהודה אפשר לשחוט קדשי קדשים בכל העזרה. ג', לענין האיסור של זר לעלות על המזבח [לקמן סה א] אינה כמזבח, שהרי הותר לזר ליכנס ל"א אמות של עזרת ישראל, כן הוכיח המקדש דוד [ה 1].

ד', לענין האיסור לעשות מעלות במזבח, כמו שנאמר בסוף פרשת יתרו והובא ברמב"ם [בית הבחירה א יז], שהרי בעזרה היו מעלות לעלות לאולם, כ"כ בחידושי הגר"ח.

27. החזו"א [זבחים יט כח] דן האם לרבי יוסי גם היה אפשר לקדש את כל הרצפה בקדושת מזבח ורק שלא הוצרכו לכך, ונחלקו רק מעשה שהיה היאך היה, או שרבי יוסי חולק בדין וסובר שאין אפשרות לקדש הרצפה.

רצפת העזרה קידש להקטרה, אבל לא את רצפת האולם [אפילו למאן דאמר שקדושת אולם כקדושת העזרה], ולא את הלשכות [ולכאורה כונתם אפילו אותם הבנויות בקדש].

וההאחרונים הביאו מדברי התוס' [נט ב] שרק כשהמזבח קיים אפשר להקטיר בכל העזרה, אבל כשנהרס המזבח, הגם שבמקומו אפשר להקטיר, אבל לא בכל העזרה, [אולם יתכן לבאר בדברי התוס' שכתבו כן רק אם נאמר שבמקום המזבח החיצון אי אפשר להקטיר כשנעקר, וכן נראה שהבין הקרן אורה], ועוד מבואר בתוס' שם שלרבי יהודה קדושת הרצפה להקטרה נתקדשה גם לעתיד לבוא [למאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא].

26. הנה אף על פי שנתקדשה הרצפה כמזבח מכל מקום לכמה דברים חלוקה היא מהמזבח עצמו.

א', נחלקו בתוס' בכמה מקומות האם הרצפה נתקדשה גם לענין אימורין פסולין שאם עלו לא ירדו, דלעיל [יד א] כתבו שהוא מקדש פסולין, ובמנחות [נז ב] כתבו שאינו מקדש פסולין, וכן לא נאמר בו האיסור של הקטרת שאור ודבש, ועיין בתוס' לקמן [פז א] ובחזו"א [יט כג], והגרי"ז [לקמן פז] והמקדש דוד [ד ד] מבארים בזה שבאמת יתכן שלא שייך ליתן שם ודין מזבח רק למקצת דברים, אלא הביאור הוא שהרצפה אינה נחשבת למזבח בעצמה, ורק שנתקדשה לענין הקטרה אע"ג שאינה מזבח, ולכן לענין הקטרת פסולין שאם עלו לא ירדו,

החצר שיהיה קדוש להציב בו מזבח אבנים, ולא שרצפת החצר עצמה נתקדשה להקטרה.

ומקשינן: ורבי יהודה אמאי קאמר דמזבח שעשה שלמה היה קטן להקריב עליו את כל הקרבנות של חנוכת המזבח, הא שפיר קאמר רבי יוסי שלא הוי קטן כלל.

ומשינין: רבי יהודה שפירש דברים ככתבן לטעמיה אזיל דאמר מזבח שעשה משה גדול היה ומשום הכי הקריבו עליו אלף עולות, ואם כן מזבח שעשה שלמה לא הספיק לכל קרבנות היום של חנוכת המזבח, כלומר דסבירא ליה לרבי יהודה שמזבח של משה היה מקום מערכה שלו ו' אמות על ו' אמות, ונמצא שלפי חשבון אלף עולות שהקריבו עליו, מקום המערכה של מזבח שעשה שלמה שהיה כ' אמות על כ' אמות היה קטן מהכיל את מאה ארבעים ושתים אלף קרבנות של חנוכת המזבח.

דתניא: כתיב בקרא לענין מזבח שנצטווה משה לעשות "ועשית את המזבח וגו' חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב" (29) — דברים ככתבן דברי רבי יוסי, ומתוך חמש אמות אלו צריך לגרוע אמה לכל צד שהוא מקום הקרנות, ועוד אמה לכל צד לפניו מן

ושנים אלף" וצאן מאה ועשרים אלף על גבי מזבח אבנים שעשה שלמה, וכשאתה מגיע לחשבון עולות ולמנין אמות נמצא זה שעשה שלמה גדול מזה שיותר בריווח אפשר להקריב את כל קרבנות היום של חנוכת המזבח על גבי המזבח של שלמה, מאשר להקריב אלף עולות על מזבח של משה, שבמזבח של משה מקום המערכה הוא אמה על אמה, ובמזבח של שלמה מקום המערכה הוא עשרים אמה על עשרים אמה, נמצא שלפי חשבון אלף עולות לאמה היה מקום במזבח של שלמה לארבע מאות אלף קרבנות, והקריבו רק מאה ארבעים ושתים אלף ואין צר המקום במזבח שעשה שלמה להקריב כל קרבנות חנוכת המזבח. אלא בעל כרחך שאין הדברים ככתבן, ולא קידש שלמה את רצפת העזרה להקטיר עליה, ומהו "קטן מהכיל" שאמר הכתוב? לא על מזבח אבנים שעשה שלמה קאמר, אלא על מזבח נחשת שעשה משה קאמר שהיה קטן מהכיל, כאדם האומר להבירו פלוני ננס הוא ופסול לעבודה ואע"פ שאינו ננס, כשבא לפוסלו לעבודה כך קורא לו, שהוא לישנא מעליא, הוא הדין הכא אתא למימר שפסל שלמה את מזבח הנחושת של משה וגזרו (28), ועשה במקומו מזבח חדש. וכשאמר הכתוב "קדש את תוך החצר" כוונתו שקדש את

את מזבח הנחשת, ועיי' לקמן [סא ב] עוד מזה.

29. החק נתן [סב א] כתב שכל מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי הוא רק לענין לכתחילה, אבל בדיעבד הרי מבואר לקמן שם שאין מדות המזבח מעכבות, ויעוין שם בהערות שיש חולקים בזה ומחלקים בין מדות הגובה למדות האורך ורוחב.

28. רש"י מפרש שגם כאן בא לפסול לעולם את מזבח הנחשת ולסלקו, וכוונתו מתפרשת יפה לפי האמור בסוף פרשת יתרו "ואם מזבח אבנים תעשה לי וגו'", והביא רש"י שם מהמכילתא שאף על פי שנאמר "ואם" מכל מקום הוא חובה, וכן פסק הרמב"ם [בית הבחירה א יג], ופירש הרמב"ן שם שהכונה היא בבית הבחירה, ולכן כאן שחנכו את בית המקדש הוצרכו לגזו

כ"ד אמה או דלמא כוונת הכתוב שמקום המערכה על גבי המזבח אינו אלא י"ב על י"ב אמה ותו לא, כשהוא אומר "אל ארבעת רבעיו" מלמד הכתוב שמאמצע המזבח הוא מודד י"ב אמה לכל רוח ומקום המערכה היה כ"ד על כ"ד אמה [שהרי הוסיפו בימי בית שני עוד ד' על ד' אמות למזבח — כמבואר בגמרא לקמן דף ס"א עמוד ב'], שהמזבח כולו היה ל"ב אמה על ל"ב אמה, ומתוכן אמה לכל צד יסוד, ואמה לכל צד סובב, ואמה לכל צד קרנות, ואמה לכל צד מקום הילוך רגלי הכהנים, נמצא כ"ד אמה על כ"ד אמה מקום המערכה.

ורבי יוסי דאמר דברים ככתבן, וסבירא ליה שמזבח שעשה משה היה כולו חמש אמות על חמש אמות, ולא פירש רבי יוסי הכתוב שנאמר במזבח שעשה משה דמאמצעיתו היה מודד, כי גמר גזירה שוה ד"רבעו" "רבעו" בגובהה של מזבח הוא דגמיר ולא מקרא דיחזקאל גמיר גזירה שוה, אלא מ"רבעו" האמור במזבח הפנימי, דתניא כתיב בקרא לגבי מזבח החיצון שעשה משה מנחושת "ושלוש אמות קומתו" — דברים ככתבן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: נאמר כאן במזבח החיצון "רבעו" ונאמר להלן במזבח הפנימי "רבעו" מה להלן גובהו פי שנים כארכו שהיה ארכו אמה וגובהו שתי אמות, אף כאן במזבח החיצון גובהו י' אמות שהוא פי שנים כארכו, אמר ליה רבי יהודה: והלא כבר נאמר: "אורך החצר מאה באמה וגו' וקומה של קלעי החצר היה רק חמש אמות" ולדברי רבי יוסי שגובה מזבח החיצון שעמד בחצר היה עשר אמות אפשר כהן עומד על גבי המזבח החיצון ועבודה

הקרנות מקום הילוך רגלי הכהנים, נמצא שמקום המערכה היה אמה על אמה, רבי יהודה אומר נאמר כאן בעשיית המזבח של משה "רבעו", ונאמר להלן בנבואת יחזקאל על מזבח של בית שני "רבעו", מה להלן במזבח של בית שני מאמצעיתו של המזבח היה מודד שהמדה האמורה בכתוב היא מאמצע המזבח, כלומר שמהנקודה האמצעית של המזבח היה י"ב אמות לכל רוח, שהוא בסך הכל כ"ד אמות, אף כאן במזבח שעשה משה מאמצעיתו היה מודד ולפיכך כשאמר הכתוב חמש אמות על חמש אמות כוונתו עשר אמות על עשר אמות גודל המזבח כולו, ומתוכן אמה לכל צד מקום הקרנות ואמה לכל צד מקום הילוך רגלי הכהנים, נמצא מקום המערכה שש אמות על שש אמות ועליהן העלה שלמה אלף עולות, ולפי חשבון זה נמצא שמזבח שעשה שלמה גדול היה ממזבח של משה י"א פעמים, ולפי שמזבח של משה היה בו מקום להקריב אלף קרבנות ביום, מזבח של שלמה היה בו מקום להקריב י"א אלפים קרבנות ביום ותו לא, ומצינו שהקריב שלמה כ"ב אלף בקר ומאה ועשרים אלף צאן שהם מאה ארבעים ושתים אלף קרבנות, והיה המזבח קטן מהכיל את קרבנות אותו היום, ולכן הוצרך שלמה לקדש גם את הרצפה להקטרה.

והתם במזבח של בית שני מנלן שכוונת הכתוב במדות המזבח שמאמצעיתו היה מודד? דכתיב: "והאריאל שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רוחב רבעו אל ארבעת רבעיו", ותניא והאריאל — מקום המערכה שתיים עשרה אמה לכל רוח דהיינו כ"ד על

"ושלוש אמות קומתו" והרי י' אמות היה גבוה? אלא, פירוש כוונת הכתוב "שלוש אמות" דהיינו משפת סובב ולמעלה⁽³²⁾ שהסובב נמצא במזבח בגובה ו' אמות, וממנו עד הקרנות שלוש אמות גובה, ואמה אחת גובה הקרנות, נמצא מזבח גבוה לרבי יוסי עשר אמות.

ורבי יהודה דסבירא ליה דגובה המזבח היה שלוש אמות ותו לא דדברים ככתבן, כי גמיר גזירה שוה "רבווע-רבווע" ברחבה של מקום המערכה על גבי המזבח הוא דגמיר לה.

ומקשינן: ולרבי יהודה דסבירא ליה דגובה מזבח שלוש אמות וגובה הקלעים חמש אמות, קשה דסוף סוף הא קא מיתחזי כהן דכשעומד הכהן שגובהו ג' אמות שכן היא מידת אדם בינוני שגובהו ג' אמות על גבי המזבח שגובהו ג' אמות נראה ראשו של הכהן לכל העם מבחוץ, והרי רבי יהודה דחה את דברי רבי יוסי שגובה מזבח עשר

בידו וכל העם רואים אותו מבחוץ⁽³⁰⁾ שהיה המזבח גבוה חמש אמות יותר מהקלעים.

אמר לו רבי יוסי: והלא כבר נאמר "ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב" וילפינן מה משכן צריך שיהיו הקלעים המקיפים אותו גובה עשר אמות, אף מזבח צריך להיות מוקף קלעים עשר אמות גובה⁽³¹⁾, ואומר: "קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף" ליד השער, וסבירא ליה לרבי יוסי שהכונה בפסוק זה שגובה הקלעים בצד המזרחי של החצר היה ט"ו אמות, וסובר גם כן שהוא הדין בכל החצר גובה הקלעים חמש עשרה אמה, ומה תלמוד לומר בכתוב האמור בקלעים: "וקומה חמש אמות" והרי גובה הקלעים היה חמש עשרה אמות? אלא, פירוש כוונת הכתוב "חמש אמות" דהיינו משפת מזבח ולמעלה, שגובה המזבח י' אמות ועוד חמש אמות מעליו גובה קלעי החצר, נמצא גובהן חמש עשרה אמה, ומה תלמוד לומר בכתוב האמור בגובה המזבח

מפרשים את הפסוק "קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף" שהכונה גם לגובהן של הקלעים ואלא רק לרוחבן כפשוטו של מקרא, ואם כן "קומה חמש אמות" זה משפת מזבח ולמעלה.

32. המשך חכמה [סוף תרומה] מבאר שמסובב ולמעלה יש לו דין בפני עצמו של מקום המערכה, וכמו שלמדנו בבביתא לעיל [נד א] "והוא מקום המערכה", ונפקא מינה שכל מקום המערכה צריך להיות רבוע, וכמו שכתבו התוס' שם, עכ"ד, ויעיין מה שהבאנו שם מהגרי"ז לבאר דעת הרמב"ם, שכל הג' אמות של מקום המערכה יש להם דין בפני עצמו שמעכב בצורת המזבח.

30. המקדש דוד [טז ה] מוכיח מכאן שהאוויר שמעל מחיצות העזרה קדוש גם כן בקדושת עזרה, ומשום כך הקשה רבי יהודה רק מצד שהעם רואין אותו, ולא מצד שיהיו הקדשים שבידו נפסלים ביוצא, וכמו שהוכיחו התוס' בשבועות [יז א] שאויר שבין המחיצות נתקדש, שאם לא כן יהיו כל הקדשים נפסלים ביוצא, עיי"ש.

31. החק נתן מבאר שכמו שהמשכן היה מוקף ביריעות של י' אמות, שהרי זה היה גובה המשכן, אף המזבח יהיה מוקף בקלעים של גובה י' אמות, ומשום כך הוצאנו את הפסוק "וקומה חמש אמות" מפשוטו, ושוב אנו